

Kiss podwójną perspektywę wyznaczoną przez „krąg wewnętrzny”, ukazujący problemy konkretnych mniejszości, wspólnot regionalnych, małych narodów oraz ich lokalnych zamiłowań, upodobań, tradycji oraz „krąg zewnętrzny” – związany z filozofią dziejów, wielkimi przemianami polityki i historii. Narracje obu tych kręgów są ściśle ze sobą splecione i każda z nich – jak dowodzi Autor – jest niezbędna, by zrozumieć istotę Europy Środkowej. Czy stanie się ona kiedyś Europą „rodzinną” zależy wyłącznie od tego, czy uda się rzetelnie odrobić lekcję wspólnej historii, kultury, tradycji. Książka Kissa jest znakomitym podręcznikiem do tego przedmiotu.

(Kinga Piotrowiak-Junkiert)

Lajos Grendel, *A modern irodalom története. Magyar líra és epika a 20. században*. Pozsony, 2010, Kalligram, ss. 512.

Historia literatury modernistycznej. Węgierska poezja i proza w XX wieku jest przykładem nietypowego przewodnika po węgierskiej literaturze modernizmu. Lajos Grendel (ur. 1948) – wieloletni wykładowca literatury węgierskiej na Uniwersytecie Komeńskiego w Bratysławie, pisarz, redaktor, krytyk literacki, laureat prestiżowej nagrody im. Kossutha – podkreśla, że jego książka nie jest ani podręcznikiem, ani „literackim bedekerem”, ale autorską propozycją lektury, która ma przybliżyć istotę najważniejszych zjawisk, prądów i przemian dokonujących się w obrębie literatury modernistycznej na Węgrzech.

Każda z dziewięciu części *Historii literatury modernistycznej* prezentuje kolejne etapy przemian literackich – od pierwszych zwiastunów modernizmu w literaturze

węgierskiej (E. Ady, M. Babits, Gy. Juhász), przez dokonania dwóch pokoleń twórców zrzeszonych wokół pisma „Nyugat” („Zachód”), węgierską awangardę poetycką (L. Kassák), poezję i nowelistykę węgierską okresu międzywojennego (A. József, L. Szabó, M. Radnóti, I. Vas, F. Móra, S. Márai, T. Déry, L. Németh), aż po tzw. „literaturę upaństwowioną” (J. Pilinszky, S. Csoóri, I. Örkény, M. Mészöly). Prezentowane problemy literackie uzupełniają noty biograficzne wybranych autorów, fragmenty utworów poetyckich oraz wskazówki bibliograficzne.

Zawartość treściowa książki i jej kompozycja wyraźnie wskazują obszar prywatnych fascynacji literackich Grendla, który – jak sam przyznaje – świadomie narzuca subiektywną wizję węgierskiej literatury modernistycznej i arbitralnie wytycza ramy poszukiwań badawczych. Można potraktować tę taktykę pisarską jako zaletę, ponieważ Autor koncentruje się na autorach i arcydziełach, które są dla niego najważniejsze, najciekawsze, zaskakując niezwykle

odkrywczymi propozycjami interpretacyjnymi i lekturowymi. Nie zmienia to jednak faktu, że konceptualne analizy są prezentowane niejako na marginesie fragmentów tekstu uformowanych na wzór słownikowej, encyklopedycznej syntezy, funkcjonujących przeważnie jako pojedyncze akapity tekstu, które rzadko znajdują swoje kontynuacje w innych częściach książki.

Grendel próbuje być wierny akademickiemu nawykowi rzetelnego prezentowania omawianych problemów w kontekście literatury powszechnej i filozofii, nie stawia gotowych tez, zachęcając czytelników do lekturowej współaktywności, ale wydaje się, że wybrany przez niego model pisarski i koncepcyjny ma więcej wspólnego z panoramą osobistych preferencji Autora, niż panoramą literatury modernistycznej, którą zhierarchizował on według własnych kryteriów. Brak Miklósa Bánffy, Lajosa Zilahy, Alberta Wassera, Józsefa Nyíró można – jak robi to Grendel – tłumaczyć chęcią wysunięcia na pierwszy plan aspektu egzystencjalnego w literaturze modernistycznej, ale znaczenie twórczości wymienionych pisarzy trudno jest pominąć w książce mającej ambicje badawcze. Trzeba jednak podkreślić, że Autor rekompensuje w pewien sposób ten brak, rzetelnie podkreślając istnienie innych ważnych faktów budujących świadomość literacką, które nie zawsze były (i są) oczywiste dla współczesnych Węgrów: węgierska literatura modernizmu

powstawała także poza granicami kraju (*casus* literatury węgierskiej po przemianie ustrojowej), a dokonania artystyczne pisarzy żyjących na terenie Czech, Słowacji, Rumunii, Serbii są jednym z najważniejszych filarów współczesnej literatury węgierskiej.

Grendel w pewien sposób broni się przed postawionymi wcześniej zarzutami, określając w rozdziale wstępnym książki główne założenia swojej koncepcji: ma to być przede wszystkim książka autorska, osobista, która próbuje (z)rekonstruować i wyjaśnić istotę literatury modernistycznej na Węgrzech, jej różnorodność, najciekawsze przejawy i przemiany. Autor bez wątpienia spełnia tę obietnicę. Być może w błąd wprowadza czytelnika tytuł książki, który powinien uprzedzać, że Grendel nie przedstawia pełnego wykładu z historii literatury węgierskiej, ale skupia się raczej na pisaniu o książkach ulubionych pisarzy, ujawniając przy tym tajemnicę własnych twórczych inspiracji. Dla badaczy jego twórczości są one bezcenne, ale dla historyka literatury nie są w pełni zadowalające. Można jednak bez wątpienia stwierdzić, że erudycyjna książka Grendla jest znakomitym przyczynkiem do dalszych poszukiwań i powinna wejść na stałe do kanonu badacza literatury węgierskiej.

(Kinga Piotrowiak-Junkiert)

